

Ministerieel besluit tot voorlopige bescherming als monument van de Kapel Universitair Ziekenhuis Gent in Gent

DE VLAAMSE MINISTER VAN BUITENLANDS BELEID EN ONROEREND ERFGOED,

Gelet op het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 6.1.1;

Gelet op het besluit van de Vlaamse Regering van 25 juli 2014 tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de Vlaamse Regering, artikel 6, 1°;

Gelet op de adviesvraag bij het college van burgemeester en schepenen van Gent, ingediend op 21 december 2018;

Overwegende dat het advies niet tijdig is meegedeeld en dus geacht wordt gunstig te zijn;

Gelet op het advies van de departementen of agentschappen van de Vlaamse overheid, bevoegd voor ruimtelijke ordening, woonbeleid en onroerend erfgoed, leefmilieu, natuur en energie, mobiliteit en openbare werken, landbouw en visserij, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Gelet op het advies van de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed, gegeven op 14 februari 2019, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Overwegende dat het waarderend onderzoek, waarvan de resultaten zijn opgenomen in het beschermingsdossier, de erfgoedwaarde van de Kapel Universitair Ziekenhuis Gent aantoonst;

Overwegende dat de Kapel Universitair Ziekenhuis Gent als monument historische waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

De Kapel Universitaire Ziekenhuis is een goede illustratie van hoe de religieuze architectuur in de naoorlogse periode evolueert. Gedurende eeuwen blijft de architectuur van gebouwen voor de eredienst nauw verbonden met de Romeinse en middeleeuwse traditie. Onder druk van de veranderende samenleving en geloofsbeleving past de kerkarchitectuur zich in de naoorlogse periode aan. Het Tweede Vaticaans Concilie dat liep van 1962 tot 1965 bevestigt deze veranderingen. De godsdienstbeleving wordt meer centraal gezet en dat heeft ook zijn impact op de architectuur. De kapel wordt een open ruimte en de gelovigen bevinden zich rond het altaar voor de eucharistievieringen. De architectuur is zuiver in lijnvoering, sober in materiaal, functioneel en beantwoordt aan de nieuwe richtlijnen. In haar vorm en opbouw wijkt ze sterker af van de traditie dan vele andere religieuze gebouwen uit dezelfde periode;

Overwegende dat de Kapel Universitair Ziekenhuis Gent als monument architecturale waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

De kapel is een opvallend gebouw binnen de naoorlogse religieuze architectuur in België. Zij beantwoordt aan de vernieuwende opvattingen inzake godsdienstbeleving die hun vertaling kregen in het Tweede Vaticaans Concilie. De architectuur breekt volledig met de bestaande traditie en vindt aansluiting bij de nieuwe vormtaal die ontstaat in binnen- en buitenland. De architect reduceert de kapel tot haar essentie in vorm en materiaalgebruik, en maakt ze tot een goed voorbeeld van het minimalisme.

Het ontwerp van de kapel dateert van 1967. Op dat moment heeft de kerkenbouw van de twintigste eeuw al een lange weg afgelegd. De veranderingen waren zonder enige twijfel reeds door de architect gekend als hij aan zijn ontwerp begon. Toch is de gewaagde vormgeving eerder zeldzaam. In Vlaanderen gaat het wellicht om niet meer dan een twintigtal kerken of kapellen die in die mate afwijken qua grondplan en opstand.

Heel opvallend aan de kapel is ook haar eenvoud en leesbaarheid. Op het eerste gezicht is het een constructie die ontdaan is van overbodige architecturale elementen: de buitenmuren ter hoogte van de ingangen zijn vrij egaal door het gebruik van de grote panelen in portlandsteen. Het uitkragende dak lijkt een eenvoudig zadeldak te zijn. De details zijn echter subtiel: de rechte muren in portlandsteen openen zich zeer discreet tot een kleine driehoekige uitsprong waarin de toegangsdeuren werden ingewerkt onder een kleine luifel. De hoeken achteraan de kapel maken een onopvallende hoek zodat ze parallel staan ter hoogte van de achtergevel. De achtergevel doet denken aan een eenvoudig huis: een gevel, een raam en een zadeldak. Niets refereert aan een religieus gebouw. Het dak lijkt te worden gedragen door vier slanke weinig opvallende kraagstenen in glad beton die echter geen dragende functie hebben. Aan de voor- en achterzijde van het gebouw verbergen deze wel de afvoer van hemelwater. De dakgoot is onzichtbaar weggewerkt in de betonnen dakrand. Het dak is amper zichtbaar. Enkel vanop afstand wordt het duidelijk dat het geen eenvoudig zadeldak is. De nok is aan de ene kant laag is en aan de andere kant gaat die de hoogte in. De geprofileerde metalen dakbedekking etaleert eveneens de eenvoud van het gebouw.

In tegenstelling tot de bescheiden oostzijde opent de kapel zich haast uitbundig aan de westzijde. Er werd geen kapel gepland binnen de oorspronkelijke ziekenhuisgebouwen.. De kapel staat echter wel centraal op de campus. Aan de achterzijde zijn er vooral labo's en dienstgebouwen. Tegenover één van de lange zijden ligt het mortuarium. De vliesgevel met zijn metershoge glazen wand richt zich volledig naar de open ruimte waar de bezoekers van de polyklinieken circuleren en de patiënten vanuit hun kamer naar buiten kijken. Enkel aan die zijde is de kapel een open religieus gebouw, krachtig onderlijnd door een klokkentoren. Het contrast tussen de lage gevel met de eenvoudige toegang en het interieur is groot van zodra de bezoeker de kapel binnentreedt. De eenvoud ruimt plaats voor verwondering. De glaswanden van de kapel maken het interieur helder en open. De blikken van de bezoekers worden onvermijdelijk aangetrokken door deze enorme raampartij vermits de andere wanden geen direct licht binnenlaten. Enkel langs de toegangen valt er diffuus indirect licht binnen. De sobere leistenen vloer, de lage bruinbeige bakstenen muren en het middenbruin schroten plafond maken het interieur rustig en ingetogen. De nadruk ligt volledig op de heldere wand en de enorme witte nokbalk die ostentatief vanaf de achterzijde van de kapel naar boven reikt en het hele gebouw draagt. Achterin valt de Mariakapel op door de witte cirkelvormige muur in gewassen beton. De architectuur is krachtig en helder: de lijnen en vlakken divergeren vanuit één punt in de richting van het licht;

Overwegende dat de Kapel Universitair Ziekenhuis Gent als monument artistieke waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

De invulling van de grote glazen vliesgevels vooraan in de kapel met glas-in-loodramen is discreet, sober en functioneel. Het glasraam vormt een scherm dat de bezoeker enerzijds beschermt tegen blikken van buiten en anderzijds niet afleidt van de drukte buiten: een moderne interpretatie van het raamscherp. De opbouw, tekening en kleur zijn niet enkel functioneel, ze geven ook gestalte aan het thema 'schepping' en verwijzen met de pieta expliciet naar de omgeving. Harold Van de Perre wordt beschouwd als een belangrijk kunstenaar en vernieuwer in de religieuze kunst.

De glasramen vormen samen met de architectuur en het tabernakel van de kapel een ensemble;

Overwegende dat de cultuurgoederen die zijn opgesomd in de bijlage bij het ministerieel besluit integrerend deel uitmaken van het monument en de artistieke waarde van het monument versterken zoals gemotiveerd in de bijlage bij het besluit,

BESLUIT:

Artikel 1. Met toepassing van artikel 6.1.1 tot en met artikel 6.1.11 van het Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013 en artikel 6.2.1 van het Onroerendergoedbesluit van 16 mei 2014 worden de volgende onroerende goederen voorlopig beschermd als monument:

Kapel Universitair Ziekenhuis Gent, De Pintelaan 185 in Gent, bekend ten kadaster: Gent, 8ste afdeling, sectie H, perceelnummer 498p.

De cultuurgoederen die mee worden beschermd, zijn opgenomen in bijlage.

De voorlopig beschermde onroerende goederen zijn aangeduid op het plan dat als bijlage bij dit besluit wordt gevoegd.

De fotoregistratie van de fysieke toestand van de voorlopig beschermde goederen wordt als bijlage bij dit besluit gevoegd.

Art. 2. Het monument heeft de volgende erfgoedwaarden:

- 1° historische waarde;
- 2° architecturale waarde;
- 3° artistieke waarde.

De erfgoedelementen en de erfgoedkenmerken van het monument zijn:

In een scherpe hoek van het perceel wordt door de architect een gebouw in de vorm van een onregelmatige uitgerekte, doch symmetrische vijfhoek geplaatst. De middelloodlijn van de kortste zijde is de bissectrice van de vijfhoek. Door het uittrekken van de vorm ontstaat een weloverwogen positionering op het terrein met de twee lange blinde gevels evenwijdig aan de straatzijdes ten noorden en zuiden. Centraal in deze gevels bevinden zich ook de beide toegangen tot de kapel.

De kortste zijde van de vijfhoek sluit dan weer nauw aan bij de scherpe hoek van het perceel ten oosten. Aan de tegenovergestelde, westelijke kant vormen twee vliesgevels, deels ingevuld met glas-in-loodramen een rechte hoek met de blinde zijgevels. De architect gebruikt deze vliesgevels om een uitzicht te creëren op het voormalige hoofdgebouw van het ziekenhuis en het omliggende groen.

Het gebouw heeft een uitgesproken driedimensionaliteit. De trechtersvorm die waarneembaar is op het grondplan is evenzeer in de opstand uitgewerkt. Aan de smalste zijde is het gebouw ook het minst hoog. Aan de kant van de vliesgevels reikt de nok van het gebouw dubbel zo hoog.

De lange blinde straatgevels van de kapel en het onderste deel van de smalste zijde hebben een buitenparament in witte portlandsteen. Min of meer centraal in die gevel springt een driehoekig volume met een plat dakje uit. Dit dakje vormt bij beide een luifel, waaronder telkens een toegangsdeur gesitueerd is.

Op de smalste zijde gebruikt de architect portlandsteen tot een hoogte van 2,8 meter. In deze strook bevindt zich een raam met fijn stalen profiel in een vaalgroene kleur. Het gedeelte daarboven wordt opgevuld door vaalgroene claustra in geglazuurde baksteen, geplaatst op een betonnen sokkel. De vliesgevels bestaan uit verticale vierkante kokerprofielen waartussen dubbel glas steekt. Deze staan afwisselend op 2,1 meter en 0,9 meter van elkaar. Op bepaalde hoogtes werden horizontale profielen aangebracht.

Tussen de beide vliesgevels rijst de pijler waarop de nok steunt als een klokkentoren boven het dak uit.

Interieur

Het ongewone grondplan laat toe dat de gelovigen zich breed rond het altaar kunnen scharen om de vieringen bij te wonen. Het altaar bevindt zich in de stompe hoek die beide vliesgevels

vormen. De kapel versmalt naar achteren toe waar centraal een halfcirkelvormige Mariakapel werd voorzien, omgeven door een 2,65 meter hoge muur in uitgewassen beton. Achter deze kapel schuilt de toegang naar de sacristie. Daarnaast werd een ruimte in de wand uitgespaard voor de biechtstoel in eikenhouten verticaal latwerk.

De opstand van de kapel is eveneens bijzonder. Aan de smalste zijde is het gebouw vrij laag. Ter hoogte van het altaar bedraagt de hoogte bijna acht meter. Het belangrijkste constructief element van de kapel is de centrale balk die tegelijk de nok van het dak is. Deze balk wordt gedragen door een pijler ten westen die ingewerkt is in een klokkentorenconstructie en de hoek vormt tussen de beide vliesgevels. Het constructieve element is het enige witgeschilde element in de kapel. De aflopende daken rusten op de muren van de 3 overige zijdes. Deze muren zijn alle in geelbruine ruwe baksteen met cementkleurige voeg. Het plafond is afgewerkt met planchetten in hout die parallel met de glazen gevels lopen.

De vloer in de kapel bestaat uit halfsteens gelegde tegels in donkergrijze Noorse leisteen. De verlichtingsarmaturen boven het altaar en de Mariakapel in lichtkleurig metaal alsook de lichtpunten die werden ingewerkt in het plafond sluiten aan bij de sobere minimalistische stijl van de kapel. Er kon evenwel niet achterhaald worden of deze al dan niet voor de kapel werden ontworpen of deze uit een gangbare verlichtingcollectie werden betrokken.

De glasramen

Kunstenaar Harold Van de Perre heeft de profilering zoals op de plannen van 1967 gerespecteerd en er enkele horizontale profielen aan toegevoegd. De vierkante of rechthoekige zones die zo ontstonden werden dan op hun beurt in het werk geïntegreerd. De zones met glasramen situeren zich voornamelijk op ooghoogte. Zo wordt de aandacht van de kerkganger niet afgeleid door de drukte op de campus en wordt er tegelijk meer intimiteit gecreeerd. De compositie van het werk is op het eerste zicht vrij abstract. De kleurvlakken in meest heldere zones aan de rand van de compositie zijn weinig verzadigd. De kleuren worden donkerder en intenser naar het midden toe waar het altaar opgesteld staat. Op die plaats zijn enkele van de smallere stroken ook hoger opgetrokken. Deze glasramen geven na verloop van tijd ook meer herkenbare vormen weer. Ze tonen taferelen uit het scheppingsverhaal door suggestie of door een gedefragmenteerde weergave van onder meer wolken, gebouwen, water. Het glasraam links van het midden reikt tot aan het plafond en geeft de contouren van een kerktoeren weer. Het hogere raam rechts van het midden stelt de pieta voor met twee in elkaar verstrengelde figuren in een fel coloriet. Het raam werd uitgevoerd door atelier Albert Mestdagh in samenwerking met de ontwerper. Van de Perre koos het glas uit de voorraad 'antiek' glas, het mondgeblazen glas. Albert Mestdagh en zijn atelier stonden in voor de schildering op glas, de loodzetting en de plaatsing.

Art. 3. Voor de Kapel Universitair Ziekenhuis Gent gelden de volgende beheersdoelstellingen:

- 1° de algemene doelstelling van de bescherming is het behoud van de erfgoedkenmerken en -elementen die de basis vormen voor de erfgoedwaarde;
- 2° de kapel heeft een zeer kenmerkend exterieur met een sterk verschillend voorkomen aan voor- en achterzijde. Elke beheersdaad dient het behoud van deze kenmerken te respecteren en te ondersteunen;
- 3° de materialiteit van het gebouw met zijn glastrámen is sober en getuigt van eenvoud. Deze materialiteit is karakteristiek en dient gerespecteerd te worden indien er herstellingswerken gebeuren.

Art. 4. De zakelijkrechthouder en de gebruiker van het beschermde monument zijn verplicht de instandhouding en het onderhoud ervan te verzekeren door:

- 1° het goed als een goede huisvader te beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen te nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- 2° de toestand van het goed regelmatig te controleren;
- 3° regulier onderhoud uit te oefenen;
- 4° onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen te nemen in geval van nood.

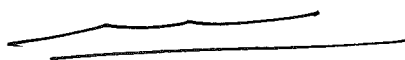
Art. 5. Voor de volgende handelingen aan het beschermde monument moet een toelating worden aangevraagd:

- 1° het plaatsen, slopen, verbouwen of heropbouwen van een constructie;
- 2° het verwijderen, vervangen, wijzigen of verstevigen van constructieve elementen;
- 3° het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;
- 4° het uitvoeren van de volgende werken aan het dak en de buitenmuren van constructies:
 - a) het verwijderen, vervangen of wijzigen van het dakvolume, de dakbedekking, de dakconstructie en gootconstructies;
 - b) het verwijderen van voegen en het hervoegen;
 - c) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van de kleur, textuur of samenstelling van de afwerkingslagen;
 - d) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van buitenschrijnwerken, deuren, ramen, oculi, poorten, inclusief de beglazing, beslag, hang- en sluitwerk;
 - e) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van aard- en nagelvaste elementen, smeedijzer en beeldhouwwerk, inclusief nieuwe toevoegingen;
 - f) het aanbrengen, vervangen of wijzigen van opschriften, publiciteitsinrichtingen of uithangborden, met uitzondering van verkiezingspubliciteit en met uitzondering van publiciteitsinrichtingen, waarbij wordt bekend gemaakt dat het goed te koop of te huur is, op voorwaarde dat de totale maximale oppervlakte niet meer bedraagt dan 4 m²;
- 5° het uitvoeren van de volgende handelingen aan of in het interieur:
 - a) het uitvoeren van destructief materiaaltechnisch onderzoek;
 - b) het uitvoeren van structurele werken en het toevoegen van nieuwe structuren;
 - c) het uitvoeren van werken die het uitzicht of de indeling van het interieur wijzigen;
 - d) het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;
 - e) het verwijderen, vervangen of wijzigen van plafonds, gewelven, vloeren, trappen, stucwerk, wand- en plafondschilderingen, wandbekledingen, binnenschrijnwerk, inclusief de beglazing en de glas-in-loodramen, lambriseringen, beslag, hang- en sluitwerk, en van de waardevolle interieurdecoratie;
 - f) het bepleisteren van niet-bepleisterde elementen of het bepleisteren met een andere samenstelling of textuur, alsook het ontleisteren van bepleisterde elementen;
 - g) het schilderen van ongeschilderde elementen of het schilderen in andere kleuren of kleurschakeringen of met een andere verfsoort dan de aanwezige;
 - h) het plaatsen of vernieuwen van technische voorzieningen, zoals verwarming, klimaatregeling, elektrische installatie, geluidsinstallatie, sanitair, liften en beveiligingsinstallaties, met uitzondering van die installaties waarvoor geen destructieve ingrepen moeten gebeuren en/of die geen storende visuele impact hebben op het waardevolle interieur;
 - i) het uitvoeren van werken aan en het verplaatsen of verwijderen van de cultuurgoederen die opgenomen zijn in een beschermingsbesluit.

Er is geen toelating vereist voor het onmiddellijk nemen van passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen in geval van nood, noch voor de uitvoering van regulier onderhoud.

Brussel, 12 MAART 2019

De Vlaamse minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed,

Geert BOURGEOIS